
MELISSA DE VREEDE □ Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht, Nizozemska

Posljednjih smo godina primijetili nekoliko postignuća u razvoju nizozemskih muzeja što su izgledala kao svojevrsno oživljavanje aktivnosti koje su cvale 1970-ih. Nekoliko je muzeja, primjerice, otvorilo kreativne radionice. U njima su djeca i odrasli mogli slikati ili crtati - ili bar biti aktivno uključeni u temu povezanu sa zbirkom ili s izložbom. Vjerujte mi, takva je vrsta radionica bila strogo zabranjena 1980-ih i 1990-ih. Tih je godina većina muzejskih djelatnika smatrala da je besmislena ideja vjerovati da bi čovjek mogao bolje razumjeti umjetnika kad bi pokušao činiti isto što i on ili kad bi izrađivao jednake glinene posude kao ljudi prapovijesnog doba. Jedan je muzealac svoje misli sročio ovako: "Baš nam je bilo smiješno kad je Van Gogh Museum otvorio svoj veliki studio. Možete li biti još luđi? Hoće li taj muzej uskoro ponuditi i radionice o tome kako si odsjeći uho? I hoće li muzeji sakralne umjetnosti ponuditi radionice o raspinjanju na križ? Samo zato da bi ljudi stvarno mogli to osjetiti?"

Ipak, na početku ovog stoljeća muzeji su opet postupno pokrenuli kreativne radionice, i to s velikim uspjehom.

Još se nešto ponovno pojavilo prije nekoliko godina - muzejske aktivnosti izvan muzejskih zgrada. Izložbe se organiziraju u suradnji sa zajednicama i katkad se čak održavaju u samoj zajednici. Vanjski se suradnici pokušavaju povezati s građanima i navesti ih na posjet muzeju. Veliki autobusi, kamioni ili druga vozila diljem regije prevoze male prezentacije o specifičnim temama. Te vrste izložbi izvan zidova muzeja u Nizozemskoj su počele već 1950-ih godina, ali su bile nezamislive u 1980-ima i 1990-ima jer su se u tom razdoblju marketing i PR smatrali važnijima od muzejske pedagogije i dugotrajnih pokušaja da se dosegnu ciljne grupe.

Pedagogija je oko 2000. godine ponovno dobila važno mjesto koje je imala nekad. Jedan od bitnih razloga toga povratka može se pronaći u upravnoj politici čiji je ozbiljni cilj bilo umjetničko i baštinsko obrazovanje u osnovnim i srednjim školama. Posjeti muzejima, kazalištima i koncertnim dvoranama novčano su potpomognuti, pa su se morali napraviti pedagoški programi. Nova generacija pedagoških djelatnika, naravno, nije imala iskustvo svojih starijih kolega koji su se zapošljavali 1970-ih i suočavali se sa sličnim teškoćama.

Kako napisati ispravan popratni tekst? Kako potaknuti znatiželju? Kako svoj program prilagoditi nekoj specifičnoj ciljnoj skupini?

Sa svim tim pitanjima na umu, došli smo na ideju da napišemo povijest muzejske pedagogije u Nizozemskoj i njome obuhvatimo iskustva ljudi koji su joj 1960-ih i 1970-ih godina utirali put. To bi rezultiralo knjigom kojom bi se izbjeglo da nove generacije uvijek moraju "ponovno izmišljati kotač", kako kaže nizozemska poslovice.

Zapravo, nisam taj izraz mogla pronaći u rječniku, ali sam ga nekoliko puta čula na ovoj konferenciji, što potvrđuje da muzejski djelatnici znaju što on znači. Razvoj muzejske pedagogije kao struke važna je tema u našem istraživanju. Za svako smo razdoblje promotrili značajke koje struku čine pravom strukom, poput statusa, znanja, standarda itd., i žao mi je što moram reći da se slažem s Johnom Stevensonom [nap.ur. John Stevenson, Group for Education in Museums, UK, *Laying the foundations for heritage education training*, CECA 2011.]. Do sada to nije postala struka, iako su napravljeni veliki iskoraci. Polustruka da, ali ne i struka. No predanost, tj. druga riječ u naslovu naše knjige, susreće se posvuda na području muzejske pedagogije.

Odlučili smo intervjuirati naše prethodnike iz 20. stoljeća, od kojih je većina već u mirovini. No smatrali smo da knjiga nikako ne smije biti ispunjena dosadnim pričama iz dobrih starih vremena, već da treba biti čvrsto ukorijenjena u sadašnjosti. I zato smo radili tzv. dvostruke intervju s četiri osobe. Jedan stariji ispitivač, poput mene, i jedan mlađi, s manje iskustva, zajedno bi intervjuirali jednoga muzejskog pedagoga starije generacije te nekoga tko je trenutno istaknut i utjecajan stručnjak na tome području. Premda smo, naravno, dobro pripremili smjernice za intervju, oni su se pretvarali u živahne razgovore među naraštajima. Mi smo kao ispitivači pazili da se raspravi o svim zadanim temama.

U prvim intervjuima nismo pomiješali samo sudionike različite dobi, već i vrste muzeja. Tako smo, primjerice, istodobno razgovarali s nekim tko je radio u etnografskome muzeju i s nekim tko sada radi u umjetničkoj galeriji. Pokazalo se da to nije bila mudra zamisao. Njih dvoje čak nisu govorili istim jezikom, iako su upotrebljavali nizozemske riječi. Stoga smo kasnije pozivali umirovljenika iz, primjerice, povijesnog muzeja, zajedno s trenutno aktivnim mladim stručnjakom iz povijesnog muzeja. Katkad su predstavljali isti muzej, ali se nisu međusobno poznavali. Popratni je učinak bio njihovo upoznavanje i učenje o gledištima i koncepcijama onoga drugoga.

Zahvaljujući tim razgovorima, prikupili smo mnoštvo informacija o različitim temama. Razgovarali smo o položaju pedagoga u muzeju i, naravno, mnogo čuli o njihovim nastojanjima da povećaju svoj utjecaj na muzejsku politiku. Omiljena je tema bila stalna promjena odnosa s kustosima, kolegama iz PR-a i ravnateljima. Osim toga, stalno su se vraćale i teme o različitim projektima napravljenima za djecu, za useljenike, za slijepo osobe ili za strance. Kao istraživači, bili smo vrlo znatiželjni da čujemo koji su utjecaji nekad imali važnu ulogu u muzejskome pedagoškom radu i još uvijek je imaju. Kakav je bio utjecaj upravne politike na njihov rad, koje su im knjige bile važne i koji ljudi? Čuli smo toliko različitih odgovora koliko je bilo intervjuiranih ljudi, iako je, srećom, bilo i nekoliko konstanti.

Prezentacija prikazuje nekoliko posebno istaknutih izraza koje smo odabrali među stotinama i stotinama stranica bilješki s intervjua. Sigurna sam da ćete prepoznati neke poglede i shvaćanja.

Naravno, svoje istraživanje nismo mogli temeljiti samo na intervjuima. Zadubili smo se i u opširnu literaturu, bilješke i članke. Moram priznati, to je bio najteži dio istraživanja zbog nečega što nas je, s našega stajališta, najviše začudilo, tj. zbog činjenice da muzejski djelatnici vrlo loše vode arhive o vlastitoj povijesti! Potrošili smo mnogo vremena tražeći važnu korespondenciju i dopise nacionalne uprave, zapisnike s važnih sjednica i druge dokumente, brošure ili letke. Bili smo stvarno zapanjeni kad smo otkrili da naša "dobra stara" Udruga nizozemskih muzeja ne piše ni vlastite godišnje izvještaje. Zato smo ovisili o privatnim zbirka, no golemo je mnoštvo "dokaza" bačeno.

Kako god bilo, pronašli smo neke vrlo važne dokumente čiji je sadržaj promijenio našu prvotnu pretpostavku da je većina pedagoških inicijativa počela 1970-ih, a neki njihovi nagovještaji 1950-ih godina. Pronašli smo dokaze da su najprosvjetljenije ideje nastale početkom 20. stoljeća. Bilo mi je zanimljivo to što je i George Hein spomenuo nekoliko važnih ljudi koji su živjeli u tom razdoblju [nap. ur. George Hein, Lesley University, USA: *Why museum educators?* CECA 2011].

Uistinu, u to doba u Nizozemskoj nismo imali specijalizirane službenike za pedagoški rad u muzejima, ali je djelovalo nekoliko vrlo naprednih ravnatelja muzeja - koji su se stvarno trudili doprijeti do svakog djeteta i svake odrasle osobe u regiji. Otvarali su svoje muzeje uvečer i tako su ljudi iz radničke klase imali priliku posjetiti ih. Primali su učitelje da bi ih pitali kakve im usluge mogu ponuditi, pisali su legende da bi objasnili zbirku i čak planirali da dijelove zbirke presele u zajednice. Pronašli smo knjižicu uputa za turističke vodiče, objavlvenu 1919., koju je napisala zamjenica ravnatelja muzeja u Haagu.

U njoj se zdušno preporučuje započinjanje dijaloga radi privlačenja pozornosti, posebno pozornosti mlađe djece. "Stvarno biste trebali poslušati pitanja što ih postavljaju djeca, djecu trebate uključivati u razgovor", bilo je mišljenje te ravnateljice već 1919. godine. Danas bismo taj pristup nazvali interaktivnim.

Dakle, kao istraživači mislimo da su pioniri muzejskoga pedagoškog rada početkom 20. stoljeća u Nizozemskoj stvorili temelje za sav kasniji rad. U to je doba nekoliko ravnatelja muzeja imalo velik društveni utjecaj jer se od njih tražilo da sudjeluju u upravnim povjerenstvima za muzejsku politiku. Zbog ekonomske depresije u 1930-ima, nakon koje je slijedio Drugi svjetski rat, oslabilo je svako zanimanje za kulturne događaje. Umovi su bili zauzeti drugim prioritetima.

Međutim, ubrzo nakon rata isti su ravnatelji muzeja "pohvatali konce" i nastavili svoja nastojanja da poprave stanje ljudskoga duha. Početkom 1950-ih prvi je službenik zaposlen kao muzejski pedagog. Nije se slučajno ta prekretnica dogodila u Haaškome muzeju, čiji su stručnjaci godinama bili inovativni u muzejskoj pedagogiji. Godine 1953. jedan je mladi učitelj, koji je odlučio nastaviti studij na drugom području, tj. studirati pedagogiju, predložio da napravi anketu među publikom koja subotom ujutro posjećuje Haaški muzej. Njegovo je ime Gerard van der Hoek. Neki od vas možda će ga se sjetiti jer je bio predani član CECA-e. Njegova je fotografija na naslovnici naše knjige jer je bio najstarija osoba što smo je intervjurali.

U 1950-ma ulaz u Haaški muzej subotom ujutro bio je besplatan. Van der Hoek bio je jedan od posjetitelja koji se rado koristio tom povlasticom. Razgledavajući izložbe, prepoznavao bi ljude koje je viđao i u druge subote. Prema njihovoj odjeći i ponašanju, Van der Hoek je shvatio da oni nisu posjetitelji kojima je ponajprije bio namijenjen besplatan ulaz subotom. Nažalost, njegova je anketa potvrdila tu pretpostavku. Većina posjetitelja bila je visokoobrazovana i dobrostojeća. Od tada su sve ankete među publikom imale sličan rezultat. Pretpostavljam da nije bilo tako samo u Nizozemskoj, već i u svim ostalim zemljama. Zato se danas tome više ne čudimo. Možda smo pomalo razočarani jer su svi naponi da se privuče pozornost slabije obrazovanih ljudi imali tako malo učinka. Međutim, u 1950-ima taj je rezultat ankete bio veliko otkriće. To je uvjerilo muzejske djelatnike da stvarno moraju ponuditi nešto više od slobodnog ulaza.

Bio je to početak mnoštva aktivnosti s ciljem da se posjetiteljima pomogne da razumiju to što vide. Sam Gerard van der Hoek bio je zaposlen kao voditelj Pedagoškog odjela u Rijksmuseumu, najvećemu nacionalnomu muzeju u Amsterdamu. Zapravo se usredotočio na sastavljanje kratkih i razumljivih popratnih tekstova. Pritom su on i njegovo osoblje primjenjivali vrlo strog sustav. Tekst nikad nije smio biti dulji od sedam redaka. Svaki se redak morao

sastojati od jedne rečenice u kojoj nema više od 40 slovnih mjesta, što je u ono doba bila normalna dužina retka na pisaćem stroju.

I 1970-ih godina u Povijesnome muzeju u Amsterdamu vrlo se marljivo nastojao pronaći najbolji način opreme popratnog teksta. Nije se eksperimentiralo samo s duljinom teksta, već i s oblikom i bojom slova, pozadinom itd. Svi su eksperimenti bili provjeravani i predočeni timu istraživača. Na kraju je odabran tzv. A, B, C sustav. To je značilo da je svaka prostorija imala natpis, tzv. A-tekst, napisan najvećim slovima. B-tekstovi bili su napisani manjim slovima i sadržavali su opće podatke o temi. C-tekstovi bili su sastavljeni od detaljnijih podataka o predmetima ili umjetninama na izložbi. Nisu davali samo informaciju o tome tko je izradio određeni predmet i kada je to bilo, već su opisivali i njegovu namjenu i značenje.

Tako smo u Nizozemskoj 1970-ih imali dvije "škole" pisanja muzejskih legendi. Neki se muzejski pedagozi još sjećaju gotovo religioznog stajališta sljedbenika tih "škola" koji su branili svoje uvjerenje. Danas su pravila pisanja legendi mnogo labavija. Više se ne provode nikakva istraživanja na tom području. Svatko legende piše na svoj način.

Isto vrijedi i za ostale zadatke muzejskih pedagoga, kao i za turističke vodiče. Svaki nizozemski muzej organizira vlastiti tečaj za turističke vodiče, koji su često volonteri ili slobodnjaci. Jedva da postoji ikakva razmjena ideja ili stajališta o tome koji je način vodstva najbolji, primjerice za djecu ili mladež. No iznimke potvrđuju pravilo. Primjerice, u Amsterdamu je pet muzeja razvilo program za nove građane Nizozemske i razmijenilo ideje i iskustva o vodstvima grupa, što je pomoglo u poboljšanju jezične kompetencije ljudi koji jedva razumiju nizozemski.

Moglo bi se ustvrditi da i u mnogim drugim temama povezanim s muzejskim pedagoškim radom, najblaže rečeno, ne bi štetilo ponešto razmjene. U Nizozemskoj postoji mnoštvo primjera vrlo zanimljivih eksperimenata na gotovo svakom području. Ipak, svaki novi naraštaj očito mora izmišljati svoje kotače. To ipak pomaže da se svi pokušaji stave u perspektivu i da se osvijesti činjenica da, iako ste pionir, nikad ne koračate sami. I vaši prethodnici i vi, kao i vaši sljednici, uvijek će morati voditi vlastitu borbu.

Razdoblje naših istraživanja i otkrića bilo je vrlo zanimljivo. Premda nismo bili početnici, jer i sami radimo muzejski posao, mnogo smo naučili iz intervjua, ali i za stolom, pregledavajući dokumente.

Znam da su neke zemlje pokrenule slična istraživanja i izuzetno me zanima kakva su njihova iskustva i rezultati. Predstavnicima ostalih zemalja preporučila bih da ne oklijevaju. Ne čekajte predugo, neki od pionira iz 1960-ih i 1970-ih godina još su živi i zdravi. Dobro se pripremite jer je takvo istraživanje golem posao koji može potrajati godinama. U našem smo primjeru morali malo požuriti zbog nedostatka novca, ali je istraživanje svejedno trajalo mnogo dulje nego što smo planirali ili ikad pomišljali. Bilo je dugotrajno, poput svakoga opsežnog istraživanja - to je jednostavno tako.

Napomena: Rad *Sto godina muzejske pedagogije u Nizozemskoj: o predanosti i struci* autorice Melisse de Vreede predstavljen je na godišnjoj konferenciji ICOM-CECA u Zagrebu, u rujnu 2011.

Prijevod s engleskog jezika: Vesna Bujan

ONE HUNDRED YEARS OF MUSEUM EDUCATION IN THE NETHERLANDS: DEDICATION AND THE PROFESSION

Around the year 2000, education regained its former position of importance. One of the essential reasons for this can be found in the government policy, a serious objective of which was to improve artistic and heritage education in primary and secondary education.

The new generation of educationalists, or course, did not have the experience of their older fellow workers who were employed in the 1970s and met similar difficulties, and this actually was the generator of the idea to write the history of museum education in the Netherlands and cover with it the experience of the people who paved the way for it in the 1960s and 1970s.

In the article Melissa de Vreede acquaints us with the experiences of a group of investigators who, inspired by the wish to familiarise themselves with the work of their predecessors, set out to collect precious information and knowledge. They decided that one of the ways of gathering material for a book would be interviews with their predecessors of the 20th century, most of whom were already retired.

Thanks to these interviews, they collected abundant information about various topics. They talked about the position of educationalists in museums and, of course, heard much about their endeavours to increase their influence on museum policies. Of course, they could not base their research on interviews alone, and the investigation expanded through a search for references, notes and articles.